

CARL NIELSEN SALEN – ODENSE KONCERTHUS
TORSDAG 7. SEPTEMBER 2017 KL. 19.30
FREDAG 8. SEPTEMBER 2017 KL. 19.30
KONCERTINTRO I CARL NIELSEN SALEN KL. 18.30

DEN STØRSTE AF DE STORE

Odense Symfoniorkester
Dirigent: *Alexander Vedernikov*
Solister: *Evelina Dobracheva, sopran; Tuija Knihtilä, mezzo; Ludovit Ludha, tenor; Petr Migunov, bas*
Kor: *Filharmonisk Kor, Den Jyske Operas Kor*
Korindstudering: *Morten Heide og Peter Pade*

Ludwig v. Beethoven: Symfoni nr. 9 i d-mol, op. 125
(1770 - 1827)

I *Allegro ma non troppo; un poco maestoso*
II *Molto vivace*
III *Adagio molto e cantabile*
IV *Presto - Allegro assai - Allegro assai vivace*

Varighed: ca. 1 time 5 min.

DEN STØRSTE AF DE STORE

Som hvis van Gogh havde malet sine solsikker i blinde. Beethoven er som få andre skikkelser i musikhistorien omgærdet af myter, og sladderhistorierne om komponistens privatliv – hans temperament, hans elskerinder, hans ensomhed, hans kamp for at opnå forældremyndighed over nevøen Karl efter broderens død – florerede som et krydderi af syrlige bolcher på offentlighedens modtagelse af hans musik, allerede mens han var i live, og har gjort det siden. Det mest berømte aspekt af Beethovens personlige forhold er dog den døvhed, som stille og roligt sneg sig ind på ham allerede fra omkring 1800. Høretabet forskrækkede og frustrerede forståeligt Beethoven, som længe forsøgte at skjule sit handicap, indtil det i sidste ende var så omfattende, at han måtte kommunikere via sine nu berømte konversationshæfter og have assistance til at dirigere sine værker. Og da hans sidste og største symfoni, den niende, så dagens lys i 1824, var komponistens døvhed noget nær total, og man havde ikke set ham på noget dirigentpodium i tolv år.

I det mytiske lys af komponistens døvhed er det et forbløffende faktum, at aftenens 'største af de store' – kronen på værket i Beethovens i alt ni symfonier, den ene mere banebrydende og imponerende end den anden – i dag er alment accepteret som ikke bare Beethovens hovedværk, men også et af de største og hyppigst opførte værker i den klassiske musikhistorie overhovedet. Beethoven redefinerer med sine symfonier den symfoniske form fra en strengt objektiv, musikalsk skabelon til en filosofisk, følelsesmæssig eller endog åndelig platform, fra hvilken komponisten kan formidle sit syn på menneskehedens natur og i tilfældet den niende symfoni de demokratiske idealer, som opstod ud af Oplysningstiden og Den Franske Revolution. Dette budskab lå Beethoven så stærkt på sinde, at han endte med at inkludere et direkte tekstligt budskab i sit værk. Og således er den niende symfoni udødeliggjort bl.a. som det første eksempel på brug af sangstemmer i en symfoni – hvilket forvirrede samtidens (i øvrigt overvejende positivt stemte) anmeldere, som mente, at inklusionen af sangsolister og kor gjorde værket til en slags oratorium snarere end en symfoni.

Ordene, der synges under symfoniens afsluttende fjerde sats, er hentet i Friedrich Schillers *Ode til glæden*, som Beethoven selv forkortede og reviderede ganske kraftigt for at få den til at rime med det budskab, han havde til hensigt for værket. I Beethovens udlægning er Schillers glædesode en hyldest til det universelle broderskab imellem mennesker. Man kan forestille sig, at han i denne forståelse af digtet fandt den følelse af samhørighed, han så inderligt længtes efter som værn imod sine personlige tab, sin ensomhed og følelsen af at være anderledes på trods af, at hans karriere var på sit højdepunkt. Udfordringerne for Beethoven i at eksistere i verden hver eneste dag – ambitionen om at skrive musik på trods af sit høretab, besværlighederne med at kommunikere, frustrationen over at kunne huske, hvordan det var at kunne høre – den håbløse kamp mod en uundgåelig skæbne og længslen efter en højere universel mening med det hele ligger som underlæggende fortælling igennem hele symfonien, og det bliver hjerteskærende tydeligt i finalen, hvor Beethoven bogstaveligt talt giver sit budskab en stemme.

Op igennem det 19. århundrede blev brugen af sangstemmer i et symfonisk værk forsigtigt flirtet med af komponister som Berlioz (i den såkaldte 'dramatiske symfoni' over *Romeo og Julie*), Mendelssohn (hans *Lobgesang* blev kaldt en "symfoni-kantate" og blev også udgivet som symfoni nr. 2) og Liszt (i hans *Faust*- og *Dante*-symfonier), og halvfjerds år efter Beethovens niende gjorde Gustav Mahler fænomenet almengyldigt og lod det eksplodere i omfang med sine gigantiske 2. og 3. symfonier. Ingen studser over fænomenet i dag. Men Beethoven vil for altid stå som geniet, der udviste modet til at sprænge de formelle normer og introducere den menneskelige stemme i den symfoniske form.

Tilblivelsen
Londons Filharmoniske Selskab bestilte oprindeligt symfonien i 1817, men Beethoven foretog først størstedelen af kompositionsarbejdet mellem efteråret 1822 og færdiggørelsen i februar 1824. Der er forløbere for symfonien i hans tidligere værker – f.eks. kan man ikke høre fantasien for klaver, kor og orkester i c-mol, opus 80 fra 1808 (i bund og grund en én-satset klaverkoncert, der bruger sangsolister og kor i sit klimaks) som andet end et direkte forstudie til den niende symfoni. Vil man gå all in, kan man også finde den 25-årige Beethovens sang "Gegenliebe" ("gengældt kærlighed"), hvis tema er nærmest identisk med fantasiens, og høre, hvor Beethoven måske har hentet sin melodiske inspiration. Og er man MEGET opsat på at opspore mulige melodiske rødder for den niende symfoni, kan man måske finde et tema i Mozarts offertorium "Misericordias Domini" KV. 222 fra 1775, som i mistænkelig grad ligner "Ode til glæden".

Historien om symfoniens premiere er legendarisk: Beethoven havde på trods af sin døvhed insisteret på selv at dirigere uropførelsen og måtte fysisk vendes om af mezzosopranen Caroline Unger, så han stod

ansigt til ansigt med publikum og ved selvsyn kunne bevidne den entusiastiske modtagelse. Publikum gav fem stående ovationer og sørgede for at vinke med lommetørklæder, hatte og hænder, så komponisten, der ikke kunne høre det tordnende bifald, i det mindste kunne se den overvældende hyldest. Og tilhørernes begejstring må vitterlig have virket ekstra varmende på Beethoven, der havde skullet overbevises om at lade symfonien have premiere i Wien. Borgerne i Wien var i 1820'erne besnæret af italiensk opera (og dermed komponister som Rossini), og Beethoven havde tvivlet på, om de i det hele taget stadig var modtagelige for 'seriøs' symfonisk musik, og derfor forestillet sig at lade den niende uropføre i Berlin. Da hans venner og mæcener hørte dette, tilskyndede de ham vha. en skriftlig anbefaling underskrevet af en række af Wiens prominente kunststøtter og musikere. Opfordringen smigrede Beethoven, og uropførelsen fandt sted den 7. maj 1824 i det nu hedengangne Theater am Kärtnertor (hvis adresse ved siden af Wiener Staatsoper i dag danner hjemstavn for det navnkundige, chokoladekageberømte Hotel Sacher), hvor også ouverturen *Die Weihe des Hauses* og uddrag af *Missa solemnis* blev opført.

Til koncerten mønstrede Beethoven det største orkester, han til dato havde sammensat. Ud over Theater am Kärntnertors faste orkester leverede Wiens Gesellschaft der Musikfreunde (der stadig er en af verdens førende musikinstitutioner og driver det berømte koncerthus Musikverein) samt en række dygtige amatører ekstra kræfter til uropførelsen. Det præcise antal musikere er ikke kendt, men man ved, at mange af Wiens bedste musikere tog del i koncerten, som også blev en karrieremæssig trædesten for de fire sangsolister.

Musikken

Beethovens musik beskrives ofte som en musikalsk udlægning af sentensen *per aspera ad astra* – gennem besværligheder mod stjernerne. Musikken er en rejse fra mørke til lys, og det er en sti, vi ser Beethoven betræde adskillige gange, mest berømt i hans 'ulige' nummererede symfonier (særligt nr. 3 og 5) og operaen *Fidelio*. Den niende symfoni er kulminationen af denne musikalske sjælerejse. Vi får konstateret et musikalsk materiale – ofte alvorsfuldt, dystert, ildevarslende eller direkte truende, og i hvert fald aldrig uden syn for det melankolske og indadskuende, selv i de smukkeste af de lyriske passager, som Beethoven allerede fra helt ung havde særligt naturtalent for. Det musikalske materiale skal, også ifølge tidens formelle normer, 'igennem besværlighederne': bearbejdes, vendes på hovedet, udfordres, fordrejes, trækkes ud i det uigenkendelige – inden vi kan vende tilbage til vores hovedtemaer, vores hovedtoneart og en udløsende følelse af, at alt er, som det skal være. Denne form for musikalsk 'ud og hjem igen' er iboende i den wienerklassiske sonateform, der som oftest danner grundlag for symfoniers 1. og 4. satser – men hos Beethoven er alt som bekendt forstørret og trukket ud i et eksistentielt budskab, der virkede overvældende på samtidens publikum. Og når han har kæmpet sig igennem besværlighederne og når stjernerne, er det ikke nødvendigvis hovedtonearten, men selve sandheden om livets indhold og værdi, vi vender hjem til.

Helt konkret er den niende symfoni en symbolsk rejse fra den dystre, ildevarslende d-mol-hovedtoneart til den lyse og optimistiske D-dur, der til sidst opnås i symfoniens finale. Men inden vi når dertil, skal vi igennem alskens konfrontationer med tvetydige tonalitetsfornemmelser (ved værkets start, hvor musikken starter som en diffus tågedis, mens strygere spiller åbne kvinter *tremolo* – er vi i dur eller mol?), med tilværelsens iboende fortvivlelse (1. satsens kraftfulde, tragisk-kolorerede hovedtema i d-mol), med Beethovensk humor, når han leger skælmsk med rytmer og taktarter og nærmest gør grin med alvoren i sin egen 1. sats i den usædvanligt placerede *scherzo* som 2. sats (traditionen foreskrev, at scherzoen skulle ligge som 3. sats), og med længsel og landlig sindsro, når Beethoven i 3. sats' *adagio* flekser de lyriske muskler og giver os en melodisk sødmefuldhed, som må have givet en Antonín Dvorák og en Edward Elgar inspiration til adskillige livstider. Og så selvfølgelig med en 4. sats, i sin essens en variationssats, hvor Beethoven med den afsluttende storladne korfinale minder os om, at vi kun er begrænset af konventioner og rammer i det omfang, at vi ikke selv formår at sætte os ud over dem.

Nietzsche fremførte den påstand, at "Beethovens Musik ist Musik über Musik" – men i eftertiden må vi konstatere, at den er andet og langt mere end det. Beethovens niende transcenderer det strengt musikalske og bliver til musik om menneskehedens håb, drømme og samhørighed.

Programnote: Katrine Nordland

MEDVIRKENDE

Alexander Vedernikov, dirigent
Odense Symfoniorkesters chefdirigent er den internationalt anerkendte Alexander Vedernikov. Han har stået i spidsen for Odense Symfoniorkester siden 2009. Vedernikov har især markeret sig som musikchef for Bolsjoj Teatret i Moskva (2001-2009). I dag er han en særdeles efterspurgt gæstedirigent over hele kloden. Som operadirigent er han en hyppig gæst ved Berlins Komische Oper, og har bl.a. dirigeret på La Scala og Zürich Operaen. Han er uddannet ved Moskva Konservatorium (1990). Fra 1988 til 1995 var han assisterende dirigent ved Tjajkovskij Symfoniorkester, og i 1995 grundlagde han det Russiske Filharmoniske Orkester, hvor han var kunstnerisk leder og chefdirigent frem til 2004. Siden 2003 har Vedernikov været tilknyttet Det Russiske Nationalorkester og har i den forbindelse bl.a. dirigeret i Carnegie Hall, New York og Kennedy Centret, Washington.

Evelina Dobračeva, sopran
Evelina Dobračeva begyndte sin karriere med undervisning af professor Norma Sharp, Snezana Brzakovic og professor Julia Varady på Hanns Eisler Music College i Berlin. Evelinas diskografi omfatter Dargomyzhki's Rusalka optaget med WDR i Köln, ledet af Mikhail Jurowski og Britten's War Requiem, der er optaget med Hollands Radioorkester. Hun har også partier på Rachmaninov Songs-udgivelsen, der er optaget med pianisten Iain Burnside, udgivet på Delphian.

Tuija Knihtilä, mezzosopran
Den finske mezzosopran Tuija Knihtilä har studeret ved Sibelius-Akademiet, hvor hun blev uddannet med en Master of Music, inden hun forfulgte yderligere studier i Berlin på Hochschule der Künste og i Zürich på International Opera Studio.
Indtil 2010 var hun engageret som solist i den finske nationalopera, hvor hun sang i produktioner som Cosi fan tutte, Rigoletto, Carmen og særligt udmærket sig i rollen som Amneris/Aida. Tuija Knihtilä er også en efterspurgt koncertsanger. Hun har arbejdet med Leif Segerstam, Esa-Pekka Salonen, Mikko Franck, John Fiore og med nogle af de førende skandinaviske og europæiske orkestre.

Ľudovít Ludha, tenor
Ľudovít Ludha har studeret sang på Bratislava's Performing Arts Academy og har været solist ved det slovakiske nationalteater siden 1987. Hans mest succesfulde roller har inkluderet Gounod's 'Faust' og 'Romeo', Pinkerton i 'Madame Butterfly', Alfredo i' La traviata', Lensky i 'Eugene Onegin', Jeník i 'The Bartered Bride' og Rodolfo i ' La Bohème'. Han har sunget ved Salzburg Festival, i Carnegie Hall i New York, i Wiens Musikverein og mange andre steder.

Petr Migunov, bas;
Petr Migunov, Rusland, er opera og klassisk sanger med eksamen fra Sankt Petersborgs konservatorium og vinder af både Tokyo og Salzburg-konkurrencerne i 1997 og 1999. Han er kendt for sine forestillinger som bassolist i Beethovens niende symfoni såvel som i Mozarts og Faures Requiem. I 2000 optrådte han på både Carnegie Hall og Lincoln Center Theatre og siden den tid har han optrådt i Rusland hvor han er solist på Bolshoi Theatre.

Filharmonisk Kor
Glæden ved at synge og arbejde med musik på højt niveau er det, der driver de omkring 60 rutinerede sangere i Filharmonisk Kor. Koret blev skabt i 1991 i et forsøg på at skabe et grundlag, der kan sikre publikum et bredt udvalg af koncerter med kormusik. I dag medvirker Filharmonisk Kor i næsten alle symfonikoncerter med kormusik. Filharmonisk Kors daglige leder, Morten Heide, kommer oprindeligt fra Odense. Han er uddannet kordirigent og koncertpianist ved konservatorierne i Odense, Hamborg og Stockholm.
Morten Heides musikalske profil er kendetegnet ved et højt aktivitetsniveau og en alsidig og helstøbt tilgang til musikken. Den koncert er Mortens debut med Filharmonisk kor og OS.

Den Jyske Operas Kor
Den Jyske Operas Kor består af 24 sangere. Korets primære opgave er at medvirke i Den Jyske Operas operaforestillinger i hele Danmark. Koret kan også opleves i sceniske operakoncerter og koncerter med klaver. Koret samarbejder herudover bl.a. med landets symfoniorkestre og andre ensembler om filharmoniske koncerter, både alene og sammen med dygtige amatørkor. Sangerne i koret optræder desuden som solister i mange sammenhænge, bl.a. i Den Jyske Operas børne- og ungdomsforestillinger og som formidlere af opera for både voksne og børn ved introduktioner før forestillinger, i workshops på skoler, ved sangcaféer på plejehjem og i samarbejdsprojekter med andre kulturelle aktører.

1. violin
Eugen Tichindeleanu
Signe Madsen (orlov)
Kazimierz Skowronek
Ulrike Kipp Christensen*
Marina Skuratovskaia *
Bjarne Hansen
Kjetil Ravnan Qvamme *
Esther Mielewczyk *
Gitana Aksionova-Balaban
Hana Kovač
Stinus Christensen
Valeria Stadnicki
Sofie Qvamme
Ivar Bremer Hauge **
Emily Fowler **
Øssur Bæk **

2. violin
Vakant
Jovana Vukušić *
Jan Erik Schousboe
Carl Sjöberg *
Inger Lassen
Anna Bodzon Qvamme
El Bylin Bundgaard
Stig Andersen
Kathrin Kollecker *
Vakant
Mads Haugsted **
Vivi Mark **
Helena Højgaard Nielsen **
Aisté Juodagalvyté **
Ivaylo Dechkoff **

Bratsch
Rafael Altino *
Vakant
Dorthe Byrialsen
Martin Jochimsen
Gertrud Ludwig
Dorota Kijewska
Christian Bønnelykke
Victor Sørensen
Tomas Hanoucek **
Veronika Lenartova **

Cello
Michaela Fukačová *
Anna Dorothea Wolff
Katarina Bundgaard Altino *
Philippe Muriset *
Anna Pettersson
Mette Spang-Hanssen
Sofie Spanget Takkula

Kontrabas
Peter Prehn *
Toms Timofejevs
Maria Møller-Jørgensen
Poul Jensen Find *
Jens Krøgholt

Fløjte
Rune Most
Lucia Klonner (orlov)
Ragnhildur Josefsdottir (piccolo)
Isabella Julia Stokholm Hübener **

Obo
Henrik Skotte
Albrecht Krauß (orlov)
Pina Mohs

Klarinet
Svante Wik (orlov)
René Højlund Rasmussen
Kenneth Larsen (basklarinet)

Fagot
Morten Østergaard
Xanthe Arthurs
Vakant
Kirstine Lassen **

Horn
Tone Sundgård Anker
Vakant
Steen Madsen
Nicolai Sell
Philip Sandholt Herup Andersen
Anne Sophie Broholt Jensen **

Trompet
Per Morten Bye
Vakant
Henrik Hou Feddersen
Sidsel Lund **

Basun
Robert Holmsted
Lukas Winther Andersen

Basbasun
Alf Vestergaard Nielsen

Tuba
Carl Boye Hansen

Harpe
Vakant

Pauke
Thomas Georgi

Slagtøj
Jakob Weber (orlov)
Finn Christensen
Tom Nybye **
Lukas Grunert **

* Musikere, der spiller på instrumenter ejet eller formidlet af Odense Symfoniorkesters Instrumentfond

** Musikere i tidsbegrænsede stillinger